

DEVIANT XULQ-ATVOR SOTSILOGIYASI

Erejepova Sayora Tileumuratovna

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti

Tarix fakulteti Sotsiologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada deviant xulq-atvorning jamiyatda shakillanishi, olimlarning deviant xulq-atvorli shaxslar haqidagi fikrlari bilan tanishib o'tasiz.

Kalit so'zlar: deviant xulq-atvor, jamiyat, munosabat.

Jamiyat rivojlangani sari har xil toifadagi shaxslar o'z yo'nalishlarini izlay boshlaydi. Har bir jamiyatda deviant xulq-atvorli shaxslar ham bor ekanligi siz emas. Chunki jamiyat bor ekan shaxslar bo'ladi. Jamiyatimizda deviant xulq-atvorli shaxslar ham ushrib turadi. Deviant xulq-atvor bu asosan jamiyatda belgilab berilgan normalarga bo'sinmaslik, roya qilmaslik va shunga o'xshagan xususyatli shaxslarni aytib o'tsak bo'ladi. Misol qilib oladigan bolsak ishkilikbozlik, giyohbantlik, o'g'rilik, bezorlik va shunga o'xshagan jamiyat normalaroidan zid bo'lgan shaxslarning harakati kiradi. Bu shaxslarning o'z aro harakati jamiyat rivoji uchun kelajak uchun salbiy ta'sirini o'tkazmay qo'ymaydi. Chunki yurtimiz yoshlari bilan barqaror, rivojlangan, fuqoralik jamiyat varfo etish bizning oliy maqsadimiz. Shuning uchun ham barcha imkoniyatlarni ko'rishimiz mumkin. Ijtimoiy nazorat vakillari insonlar xulq-atvorini boshqarishning eng muhim vositasi bo'lib, deviant xulq-atvorning oldini olishda ham ushbu jamolarning o'zni katta bo'ladi. Inson ytarbiyasida eng birinshi va eng muhim ijtimoiy nazorat institute bu - oiladir. Farzand tarbiyasida va barkamol avlodni shakllantirishda sog'lom oila muhitining o'zni kattadir.¹

Aslida deviant xulq-atvorli shaxslarni shunda bo'lishiga oiladagi muxit, tarbiya va dostlar davrasi ham ta'sir qiladi. Chunki "Qush uyasida ko'rganini qiladi" deganlaridek oiladagi muxit, ota-ona munosabatlari bolada o'z aksini ko'rsatadi. Misol tariqasida aytadigan bo'lsak oiladagi janjallar, ota-ona ortasidagi urishlar tushinvo'mchiliklar va shunga o'xshagan holatlar yorqin misol bo'la oladi. Uydagi tinchsiz, e'tiborsiz muxit ko'rib oskan bola o'ziga yangi o'z xohishlarini qondiradigan davra izlay boshlauydi. Yangi dostlar davrasi ham shunday bo'lishi ehtimoldan holi emas. Chunki ular o'zlaridagi boshliqlarni har xil vositalar yordamida olgisi keladi. Deviant xulq-atvorli bolalar asosan jizzaki, asabiy, xors va shunga o'xshagan xulq-atvorli bo'lishi mumkin.

Sotsiologiya asosan jamiyatdagi muammolarni o'rganar ekan unda deviant xulq-atvorli shaxslarni ham aytib o'tsak bo'ladi. Sotsiologiya bu deviant xulq-atvorga befarq qaramaydi. Atroflicha tadqiqot o'tkazib bu masalaga yechim izlashga harakat qiladi. Biz o'z xatti-harakatlarimizda amal qiladigan qoidalar ijtimoiy dunyoga muntazamlilik va tartib baxsh etadi. Sotsiologik tadqiqotlarning

¹ M.B.Bekomurodov. Sotsiologiya Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti Toshkent-2002 116-b

ko'p qismi ijtimoiy tartibni ta'minlash jarayoniga bag'ishlanadi. Lekin masalaning boshqa tomoni ham bor. Odamlarning hamma harakatlari ham har doim ham kutilgan ijtimoiy natijalarni berabermaydi. Xulq "o'g'ish" ni o'rganish-sotsiologiyaning eng qiziq vazifalaridan biri. Bu sohani tahlil qilish juda murakkab, chunki ijtimoiy me'yor va qadryatlar qanchalik ko'p bolsa, qoidalarni buzish tiplari ham shunchalik ko'p bo'ladi. Bundan tashqari, turli madaniyatlar, shuningdek submadaniyatlarning me'yorlari bitta jamiyat ichida ham ancha farq qiladi. Shuning uchun bir hamjamiyat uchun oddiy hol hisoblangan narsa boshqasida me'yordan og'ish sifatida baholanishi mumkin.² Chindan ham biz deviant xulq-atvorni toz mazmunda yetkazib bera olamymiz. Sababi bu tushuncha keng tushuncha bo'lib bittagina misollar yordamida to'g'ri yetkazib bera olamsligimiz mumkin.

Yuqorida takidlab o'tganimizdek deviant xulq-atvor jamiyatning rivojlanishga salbiy ta'sir qiladi. Sotsiologik tadqiqotlar yordamida deviant xulq-atvor holatlarini yana ham tadqiq etishimiz mumkin. Masalan, tadqiqot o'tkazib deviant xulq-atvorga bo'lgan qarashlari, fikrlar va shunga o'xshagan fikrlarni bilib olishimiz mumkin. Shu bilan birga deviant xulq-atvorning oldini olish, qanday yo'l tutsak bo'ladi va shunga o'xshagan jihatlarini tadqiqotlar o'tkazish va uni tahlil qilish orqali javobini olsak bo'ladi. Bu bo'lsa jamiyat ravnaqi uchun, rivoji uchun o'z yordamini beradi desak mubolog'a bo'lmaydi. Jamiyatda shaxlar bir maqsad yo'lida birlashsa rivojlanish va o'sish bo'ladi. Deviant xulq atvorli bolalar yuqorida takidlab o'tganimizdek har qanday holatga tez maslosuvchan bo'lib qoladi bu esa oilaviy holatga uzviy bog'liq. Shuning uchun ham shunda tipdagi shaxslar har qanday deviant xulq-atvorni o'ziga tez jalb qilib oladi. Shunday ekan biz jamiyatda shunda holatlar yuz ermaslik uchun unga qarshi bolgan yo'lni ya'ni yaxshi yo'l bilan jalb qilishimiz kerak. Shunda hech qanaqa deviant holatlar salbiy ta'sir o'tkaza olmaydi. Deviant xulq-atvor sotsiologiyasi ham jamiyatdagi ana shunday masalalarning oldini olishda o'z hissasini qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.B.Bekomurodov. Sotsiologiya Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti Toshkent-2002 116-b
2. E.Giddens. Sotsiologiya. "Sharq" nashriyot-matbaa aktsiyodorlik kompaniyasi bosh tahriryati Toshkent-2002 141-b

² E.Giddens. Sotsiologiya. "Sharq" nashriyot-matbaa aktsiyodorlik kompaniyasi bosh tahriryati Toshkent-2002